

Η ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΥ :

L O R D R O B B I N S

Τοῦ καθηγητοῦ κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Α. ΣΑΡΑΝΤΙΔΗ

Τὸ ἔργον τῆς αὐτοσκοπήσεως εἶναι ἢ πλέον δυσχερῆς πνευματικὴ περιπέτεια. Ὅταν τὸ ἔργον αὐτὸ λάβῃ τὴν μορφήν τῆς γραφῆς γίνεται αὐτοβιογραφία, καὶ ὅταν ἡ αὐτοβιογραφία δίδεται εἰς τὸ κοινὸν πρέπει κάτι νὰ ἔχῃ νὰ μᾶς εἴπῃ. Εἶναι πράγματι πολὺ σημαντικὴ ἡ στιγμή πού ἀποφασίζει κανεὶς τὸ ἔργον αὐτό, διότι δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὴν συγγραφὴν ἑνὸς οἰουδήποτε ἐγχειριδίου. Ἡ συγγραφὴ ἑνὸς ἔργου εἰς τὸν τομέα τῆς εἰδικεύσεως τοῦ καθενὸς μας εἶναι πρᾶξις «ἀπρόσωπος», παρὰ τὸν . . . προσωπικὸν χαρακτήρα, τὴν ἰδιαιτέραν σφραγίδα, τὴν ὁποίαν θέτομεν καὶ παρὰ τὴν ἰδιαιτέραν συμβολὴν μας εἰς αὐτό. Ἐναντιθέτως, ἡ αὐτοβιογραφία εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ προσπάθεια νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας εἰς τὸ σύνολον τῆς υπάρξεώς του, νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὸ προσωπικὸν παρελθόν, νὰ σταθῶμεν εἰς τὸ ὑποκειμενικὸν παρόν. Εἶναι εὐκόλον νὰ ἐξέλθωμεν σῶοι καὶ νὰ εὐπρεπεῖς ἀπὸ μίαν τοιαύτην περιπέτειαν; Ἐδῶ γίνεται κάτι σημαντικόν! Ἄναδρομὴ εἰς τὸ παρελθόν μας, εἰς περασμένας σχέσεις καὶ πράξεις. Ἐξιστόρησις γεγονότων, παράθεσις στοιχείων, χρονολογιῶν. Διατύπωσις κρίσεων, σκέψεων, γνωμῶν διὰ πρόσωπα καὶ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐγνωρίσαμεν, ἐδημιουργήσαμεν, ἀντιμετωπίσαμεν. Ἐρωτᾶται : εἶναι δυνατὴ ἡ παρουσίας περασμένων γεγονότων, πράξεων καὶ ἐνεργειῶν ἰδικῶν μας καὶ ξένων ὑπὸ τὸ φῶς τῆς τωρινῆς κρίσεως; Ἐν γεγονός, μία πρᾶξις καὶ μία ἐνέργεια γίνεται ὑπὸ εἰδικὰς συνθήκας, ἐντὸς ὀρισμένου κλίματος. Ὁδηγήθημεν εἰς ὀρισμένην ἀπόφασιν ἢ ὀρισμένην πρᾶξιν, διότι οὕτως ἀπαιτοῦσε τὸ τότε κλίμα, οὕτως ἐπέβαλλεν ἡ τοτινὴ συνείδησίς μας, ἡ μόρφωσίς μας ἢ ἀκόμη οὕτως ἀπαιτοῦσε τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, ἢ ἀκόμη οὕτως ὑπεδείκνυνεν ἢ τότε γνωστὴ ἐπιστήμη καὶ τεχνολογία. Εἶναι δυνατὸν λοιπὸν πάντα τὰ παρωχημένα νὰ κριθοῦν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σήμερον;

Ἀπὸ μίαν αὐτοβιογραφίαν δὲν μαθαίνομεν μόνον τὴν ἱστορίαν τοῦ προσώπου πού τὴν ἔγραψε. Μαθαίνομεν πολλὰ ἄλλα καὶ σημαντικώτερα. Μαθαίνομεν δι' ἄλλα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα διεδραμάτισαν ἄλλοτε μὲν ἀσήμαντον, ἄλλοτε δὲ σημαντικὸν ρόλον εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ὑποθέσεις. Καθιστάμεθα γινώσται γεγονότων τῆς ἱστορίας καὶ κοινωνοὶ τῶν ἀπόψεων τοῦ συγγραφέως.

Ἡ αὐτοβιογραφία* τὴν ὁποίαν μᾶς παρουσιάζει ὁ καθηγητὴς τῆς London School of Economics Lionel Robbins, νῦν λόρδος Robbins, ἔχει ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ εἶδους τούτου, ὅπως θὰ ἀνέμενε κανεὶς εἰς τὸν κλάδον τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδιαίτερος τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην.

Ὁ καθηγητὴς Robbins εἶναι σήμερον 74 ἐτῶν. Ἐσπούδασε Πολιτικὴν Οἰκονομίαν εἰς τὴν London School of Economics κατὰ τὰ ἔτη 1920 - 23. Ἐδίδαξε κατὰ τὰ ἔτη 1924 - 29 ὡς βοηθὸς εἰς τὴν L.S.E. καὶ τὴν Ὁξφόρδην καὶ κατὰ τὸ 1929, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Hugh Dalton, τοῦ προσεφέρθη μία νεοδημιουργηθεῖσα ἔδρα τῆς οἰκονομικῆς, εἰς ἡλικίαν μόλις 31 ἐτῶν. Ὁ Robbins ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος τότε καὶ χωρὶς καμμίαν ἀξιόλογον μονογραφίαν, παρὰ μόνον ἄρθρα καὶ ἐπισκοπήσεις εἰς διάφορα περιοδικά. Ἦτο ὁμως ὁ ἄνθρωπος τῆς γενικῆς ἰκανότητος, μὲ εὐρεῖαν μὲν ὁμοίωσιν καὶ πολλὰ ἐνδιαφέροντα, ἀπὸ τῆς πολιτικῆς (νεαρὰ ἡλικία) μέχρι τῶν καλῶν τεχνῶν.

Κατὰ τὴν περίοδον τῶν σπουδῶν του, ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἦτο ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὀνομάζομεν «Πολιτικὴ Οἰκονομία», καὶ ἡ τότε παρεχομένη μὲν ὁμοίωσιν ἦτο εὐρεῖα. Ἐπεκράτουσ τότε ὡς γνωστοὶ διδάσκαλοι οἱ Marshall, Edgeworth, Foxwell, Cannan, κ.ἄ. Ὁ Robbins, ὅπως φαίνεται, δὲν περιορίσθη εἰς τὰ ἐλάχιστα ἐγχειρίδια τῆς ἐποχῆς του — κυρίως δὲ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Cannan ἦτο ὁ ὁδηγὸς του ὡς σπουδαστοῦ — ἀλλὰ ἀνέτρεξεν εἰς τὰς πηγὰς: τοὺς Ἄγγλους κλασσικοὺς. Τὸν συντηρητικὸν Hume, τοὺς φιλελευθέρους Smith, Senior καὶ Malthus καὶ τοὺς φιλοσοφικοὺς ριζοσπάστας Bentham, Ricardo καὶ τοὺς δύο Mill. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι οὗτος συνιστᾷ τὴν μελέτην τῶν ἀρχικῶν βιβλίων τῶν ἀνωτέρω γιγάντων τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως πρὸς ἀποφυγὴν παρερμηνειῶν καὶ ἐσφαλμένων ἐντυπώσεων ἐκ τῆς μελέτης κειμένων γραμμένων ὑπὸ διαφόρων ἐρμηνευτῶν (βλέπε *The Theory of Economic Policy in English Classical Political Economy*, London, 1953, σελ. 5).

Γεννημένος καὶ γαλουχημένος μὲ τὴν ἀγγλικὴν παράδοσιν καὶ λόγῳ τῶν συνθηκῶν καὶ ἀντιλήψεων περὶ μορφώσεως τῆς ἐποχῆς του, ἐθεώρει τὴν μελέτην τοῦ πνευματικοῦ παρελθόντος ὡς ὑποχρέωσιν πρὸς τοὺς προγόνους τοῦ ἀφ' ἐνὸς καὶ ἐπιταγὴν διὰ τὴν καλλιτέραν ἰδικὴν του μὲν ὁμοίωσιν ἀφ' ἑτέρου. Ἀπεχθάνεται τὸν «ἐπαρχιωτισμὸν» εἰς τὰ μορφωτικὰ ζητήματα. Ἐνα «ἐπαρχιωτισμὸν», ὁ ὁποῖος ἀπλώνεται ἐπικινδύνως εἰς τὴν νέαν γενεάν (ὡς σημειωθῆ εἰς αὐτὴν ἀνήκομεν) τῶν οἰκονομολόγων μας.

Ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος ὅτι ὁ Robbins πολλὰ ἔχει τὰ ἐνδιαφέροντα. Πράγματι, εἶχε ἢ ἔχει τὰς κατωτέρω ιδιότητας: Ὁργανωτὴς ἐργατικῶν συνδικάτων (νεαρὰ ἡλικία), διδάσκαλος, δημοσιογράφος, ποιητὴς, σύμβουλος Ἐθνικῶν Πίνακοθικῶν, Πρόεδρος τῶν *Financial Times*, κ.ἄ.

Χαρακτηριστικὸν τῆς «Αὐτοβιογραφίας» τοῦ Λόρδου Robbins εἶναι ὅτι τὸ πρῶτον Κεφάλαιον αὐτῆς ἀνοίγει μὲ μίαν πολὺ συμπαθεῖ διαβεβαίωσιν καὶ αὐτο-

*) *Autobiography of an Economist*, MacMillan, St. Martin's Press, London 1971, σελ. 301, Τιμὴ 405 δρχ. περίπου.

γνωσίαν : ὅτι δὲν ἔχει εἰς τὸ ἐνεργητικόν του καμμίαν σημαντικὴν πνευματικὴν ἀνακάλυψιν. (Πόσοι ἀσήμαντοι ἀπὸ ἡμᾶς θὰ προέβαινον εἰς μίαν τοιαύτην ἐξομολόγησιν;). Τὸ Κεφάλαιον τοῦτο περιγράφει τὰ παιδικὰ του χρόνια καὶ μᾶς μεταφέρει κάτι ἀπὸ τὸ παραδοσιακὸν περιβάλλον τῆς Ἀγγλίας — εἰς ἐκείνους τοῦλάχιστον ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἐξήσαμεν ὀλίγον εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐπαρχίαν — τὸ περιβάλλον τῶν χωρίων Simpson καὶ Hollycroft. Ὁ Robbins ἐμεγάλωσεν εἰς πουριτανικὸν περιβάλλον. Ἡ οἰκογένειά του ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Βαπτιστῶν (κλάδος τοῦ Καλβινισμοῦ). Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς μᾶς διαβεβαίει ὅτι ἀμφιβάλλει διὰ τὴν θρησκευτικὴν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ. Θεωρεῖ ὅμως τὴν θαυμασίαν πρόζαν τῆς Ἰακωβιανῆς Βίβλου, ὡς ἰσότημον τῶν ἔργων τοῦ Shakespeare καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐμελέτησε ἐνδελεχῶς (σελ. 22).

Κατὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον ὑπηρέτησεν ὡς ἐθελοντῆς εἰς τὸν ἀγγλικὸν Στρατόν, τραυματισθεὶς εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ γερμανικὴν περίπολον (Κεφάλαιον II).

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1919 ἀπελύθη τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ καὶ συνεπῶς ἐγενῆνατο τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγγελματικῆς σταδιοδρομίας. Ἡ φιλολογία τὴν ὁποίαν ὁ Robbins εἶχε μελετήσει ἤτο πλήρης μεσσιανικῶν ἐλπίδων καὶ ἐπαναστατικῶν τάσεων. Εἶχεν ἐντυπωσιασθῆ ἀπὸ τὸν Γκιλιτιανὸν Σοσιαλισμὸν (Guild Socialism) κατ' ἀρχάς καὶ τὸν Φαβιανὸν Σοσιαλισμὸν (Fabian) κατόπιν. Οὕτως, ἀνείχθη εἰς τὸ Ἔργατικὸν κίνημα, ἐργαζόμενος ὡς βοηθὸς τοῦ Arthur Greenwood, ὀργανῶν ἔργατικά γραφεῖα καὶ συνέδρια. Ἀλλὰ σύντομα ἠγέρθη ἡ ἀμφιβολία καὶ ἡ ἀπογοήτευσις ἦλθε (σελ. 64, Κεφ. III). Αἱ μεσσιανικαὶ ἐλπίδες ἀπεδείχθησαν φροῦδαί, ὡς συνήθως. Ὁ νεαρὸς Lionel Robbins ἠλπίζεν εἰς τὴν σύντομον μεταμόρφωσιν τῆς κοινωνίας, δὲν ἀνέμενεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν Puddings, ὡς προσφῶδες εἶπεν ὁ Mallon, εἰς ἄλλος κοινωνικὸς μεταρρυθμιστῆς. Ὅχι μόνον τοῦτο. Ὁ νεαρὸς Robbins ἀνεζήτη καὶ πνευματικὴν τροφήν, τὴν ὁποίαν δὲν τοῦ προσέφερον αἱ ἀτελεῖωτοι συζητήσεις τῶν ἐργατικῶν ἠγετῶν. Δὲν ἱκανοποιεῖτο ἀπὸ τὴν ἀπλῆν ὑπόθεσιν : πρὸς λύσιν τοῦ οικονομικοῦ προβλήματος ἀρκεῖ ἡ ἐθνικοποίησις τῶν παραγωγικῶν μέσων καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς βιομηχανίας ὑπὸ τῶν ἐργατικῶν ἐνώσεων. Ἦθελε συζητήσιν ἐπὶ θεμάτων, ὡς ἡ κατανομή τῶν πόρων, ἡ κινητικότητα τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, ὁ ρόλος τῶν ἀγορῶν ἢ ἡ σφύρευσις κεφαλαίου. Τελικῶς ἐγκατέλειπε τὴν πολιτικὴν, δυσαρεστημένος ἀπὸ αὐτὴν καὶ μετ' οὐ πολὺ, προΐουσις καὶ τῆς ἡλικίας, ἀνεδείχθη εἰς ἀπὸ τοὺς ἀπολογητὰς τῆς ἐλευθέρου οικονομίας.

Μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πολιτικῆς καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀπογοήτευσιν, ἀπεφάσισεν ὁ Robbins εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν νὰ σπουδάσῃ οικονομικὰ εἰς τὴν London School of Economics (Κεφάλαιον IV). Τὰ μαθήματα τοῦ πρώτου ἔτους σπουδῶν ἦσαν τότε (1920) τὰ ἐξῆς :

Στοιχεῖα Οἰκονομικῆς (Dr Dalton), Τράπεζαι - Χρῆμα καὶ Διεθνὲς ἔμπόριον (Dr Gregory), Οἰκονομικὴ Ἱστορία (Καθηγητῆς Knowles), Συνταγματικὸν Δίκαιον, Λογικὴ καὶ Ἐπιστημονικὴ Μεθοδολογία (Dr. Wolf) καὶ Γεωγραφία.

Κατὰ τὴν περίοδον τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν L.S.E., ὁ Robbins εἶχε διδασκά-

λους και φίλους τους ἐξῆς : τὸν Hugh Dalton, ὁ ὁποῖος, παρὰ τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον διὰ τὰ Δημόσια Οἰκονομικά, ἀπέτυχεν ὡς Ὑπουργὸς Θεσαυροφυλακίου, πρᾶγμα μᾶλλον... σύνηθες διὰ τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς διδασκάλους. Τὸν Laski εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν, ὁ ὁποῖος παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του (28 ἐτῶν), ἦτο κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Λόρδου Robbins, σπουδαῖος «δάσκαλος», χρησιμοποιοῦν τὴν Σωκρατικὴν μέθοδον διδασκαλίας καὶ ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι δὲν «ἔδωσε» καὶ πολλὰ εἰς τὸν νεαρὸν Robbins, παρὰ τὸν πίνακα μὲ τὰ 100 βιβλία, ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς πολιτικῆς σκέψεως ποὺ συνέστησεν εἰς αὐτόν. Κυρίως ὅμως ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Robbins εἶχον οἱ Edwin Cannan καὶ ὁ Graham Wallas. Ὁ Cannan ἦτο μέγας διδάσκαλος, καίτοι ἡ νεωτέρα γενεὰ μᾶλλον δὲν τὸν γνωρίζει. Οὗτος διέπραξε σφάλμα εἰς τὴν θεωρίαν του περὶ χρήματος καὶ πίστεως, ὑποστηρίζων τὸν ἀντιπληθωρισμὸν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς παλαιᾶς ἰσοτιμίας τῆς στερλίνας μετὰ τὸν Α΄ Πόλεμον. Ὁ Wallas ὡς «δάσκαλος» ἦτο ἀνυπέρβλητος, τὸ δὲ ἔργον του «Human Nature in Politics» κλασσικὸν εἰς τὸ εἶδος του. Οὗτος ἐδίδαξεν εἰς τὸν Robbins ὅτι ἡ ἐπιτυχία λειτουργίας τῶν θεσμῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ κίνητρα πρὸς ἀποδοτικότητα καὶ τὰ τεχνικὰ κριτήρια ἐπιτυχίας, τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν οἱ διοικοῦντες.

Μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἀποφοιτήσεώς του ἀπὸ τὴν L.S.E., ὁ Robbins διαβεβαιοῖ ὅτι ἀπηλλάγη τοῦ δογματικοῦ παρελθόντος του, παρὰ τὰς σχέσεις ποὺ ἔσχεν εἰς τὴν L.S.E., ὡς μὲ τὸν Laski, κ.ἄ. (σελ. 95). Μετὰ τὴν ἀποφοιτήσιν του ὁ Robbins εἰργάσθη δι' ἕν ἔτος εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Beveridge καὶ κατόπιν εἰς τὸ Econοmist. Τοῦ ἐδόθη ἐπίσης ἡ εὐκαιρία νὰ γίνῃ εὐθὺς ἀμέσως Tutor εἰς τὸ New College τῆς Oxford, καὶ ἦτο ἡ πρώτη φορά ποὺ εἰς ἀπόφοιτος τῆς L.S.E. εἰσῆρχετο εἰς τὸν ἀκαδημαϊκὸν κύκλον τῆς Ὁξφόρδης. Μετ' οὐ πολὺ ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν L.S.E., ὅπου μαζὺ μὲ τὸν Dalton εἶχεν ἐπωμισθῆ τὸ φορτίον τῆς οἰκονομικῆς διδασκαλίας κατὰ τὰ ἔτη 1925 - 27. Βαρὺ φορτίον, ὅταν τὸ ἐπιτελεῖον εἶναι ὀλιγοπρόσωπον (ὁ γράφων ἔχει προσωπικὴν πείραν). Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1927 μετέβη καὶ πάλιν εἰς Ὁξφόρδην, ὡς Fellow τὴν φορὰν αὐτήν. Ἐκεῖ εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ σημαντικοὺς ἀνθρώπους, ὡς τὸν Hugh Allen (μουσικός), τὸν J. S. Haldane (φυσικός), τὸν G. H. Hardy (μαθηματικός), τὸν Julian Huxley (βιολόγος), τὸν H. W. B. Joseph (φιλόσοφος), κ.ἄ. Εἰς τὰς σελίδας τοῦ Κεφαλαίου V τῆς «Αὐτοβιογραφίας» παρελαύνουν ὅλοι οἱ ἀνωτέρω.

Τὸ 1929, εἰς ἡλικίαν 31 ἐτῶν, ὁ Robbins κατελάμβανε ἔδραν Οἰκονομικῆς εἰς τὴν ἀγαπημένην του L.S.E. Κατὰ τὴν δεκαετίαν τοῦ '30 ἐπῆλθον ἄρκεται μεταβολαὶ εἰς τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν καὶ τὴν διάρθρωσιν τῆς L.S.E. Νέα πρόσωπα ὡς τοῦ Hayek, τοῦ Plant, τοῦ R. D. G. Allen, κ.ἄ., ἤλθον εἰς τὸ προσκήνιον. Ὁ Fritz Hayek ἐπῆγεν εἰς τὴν L.S.E. τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1931 διὰ μίαν σειρὰν διαλέξεων ἐπὶ τῆς κλασσικῆς νομισματικῆς θεωρίας, καὶ ἀμέσως τοῦ προσφέρθη ἡ ἔδρα Tooke, τὴν ὁποίαν ἐτίμησε ἐπὶ εἴκοσι περίπου ἔτη, ἤτοι μέχρι τοῦ 1950, ὅτε ἀνεχώρησε διὰ Chicago. Ἡ φήμη τοῦ Hayek καὶ οἱ δεσμοὶ του μὲ τὴν Αὐστριακὴν Σχολὴν (ἦτο ἐξέχον μέλος τῆς) τῶν συγχρόνων του G. Haberler

(τελευταίως ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα, προσκεκλημένος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, δώσας διαλέξεις εἰς τὴν Ἀνωτάτην Βιομηχανικὴν Σχολήν), F. M a c h l u p καὶ O s k a r M o r g e n s t e r n, ἔφεραν τὴν L.S.E. εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν Εὐρώπην. Τὸ ἔργον τοῦ Hayek ἦτο σημαντικὸν καὶ δημιουργικόν. Δὲν ἐπέδωκε ποτὲ νὰ πείσῃ τὸ ἀκροατήριόν του, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ δημιουργήσῃ συζήτησιν. Ἔχων δὲ ἰσχυρὰς πεποιθήσεις διὰ τὸν ἑαυτὸν του δὲν ἦτο ὡς δάσκαλος τοῦ εἵδους τοῦ προσηλυτιστοῦ.

Δὲν θὰ πρέπει νὰ παραλείψωμεν ἐνταῦθα τὴν ἀναφορὰν τὴν ὁποίαν κάνει ὁ Robbins πρὸς νεώτερα πρόσωπα εἰς τὴν L.S.E., ὡς τῶν John Hicks, F. Paish, N. Kaldor, Abba Lerner, Brinley Thomas, Ursula Webb (κατόπιν Lady Hicks), Ronald Coase, Ronald Edwards, κ.ἄ. Φαίνεται δὲ νὰ εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν πρὸς τὸν Jacob Viner. Διευθυντῆς τῆς L.S.E. κατὰ τὴν πρὸ τοῦ Β' Πολέμου περίοδον ἦτο ὁ πολὺς Sir William (κατόπιν Λόρδος) Beveridge, πρακτικὸς παρὰ θεωρητικὸς, καὶ ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Robbins ἔδειξεν ἄγνοιαν οἰκονομικῶν γνώσεων εἰς ὠρισμένας περιστάσεις(!). Συγκεκριμένως τὸ βιβλίον τοῦ Beveridge: «Unemployment: A Problem of Industry», καίτοι πρωτοποριακόν, ἔστερεϊτο ἀναλυτικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἐπίσης ἡ ἐργασία του «Full Employment in a Free Society» ἐγράφη μὲ τὴν συμβολὴν ἄλλων (!). (Βλέπε Κεφάλαιον VI).

Τὸ Κεφάλαιον VII τῆς «Αὐτοβιογραφίας» ἀφιερώνεται εἰς τὰ ἔργα καὶ τὰς ἀκαδημαϊκὰς διαμάχας τοῦ Robbins κατὰ τὴν περίοδον 1929 - 39. Δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ μειώσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν «Αὐτοβιογραφίαν» διὰ τῆς λεπτομεροῦς ἀναφορᾶς στοιχείων καὶ ἐπεισοδίων, καὶ ἀφίνομεν οὕτω τοὺς ἀναγνώστας νὰ ἔλθουν εἰς ἄμεσον πνευματικὴν ἐπαφὴν διὰ τῆς ἀναγνώσεως. Ἐξαιρέσειν θὰ ἀποτολμήσωμεν διὰ τὴν διαμάχην μεταξὺ τοῦ γίγαντος Keynes καὶ τοῦ Robbins, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν εἰς τὸ πλαίσιον μιᾶς ἐπιτροπῆς μελέτης τῶν αἰτίων τῆς παγκοσμίου κρίσεως εἰς τὴν ὁποίαν συμμετεῖχον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Keynes, οἱ Hubert Henderson, Pigou, Stamp καὶ Robbins. Πρὸς τὸ πόρισμα τῆς ἐπιτροπῆς δὲν ἦτο σύμφωνος ὁ τελευταῖος, καὶ τὸ τοιοῦτον ἐρέθισε τὸν πρόεδρον τῆς ἐπιτροπῆς, ὅστις ἐνώπιον τῶν λοιπῶν μελῶν ἐπετίμησε τὸν διαφωνοῦντα. Ὁ Robbins ἐπέμενε διότι οὕτω, καλῶς ἢ κακῶς, ὑπεγόρευεν ἡ ἀκαδημαϊκὴ του συνειδησις (παράδειγμα πρὸς... μίμησιν;). Ἡ διαφωνία ἀναφέρεται εἰς δύο σημεία: Πρῶτον, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ἠδξημένης δημοσίας δαπάνης κατὰ τὴν ὕφεισιν, καὶ δευτέρον εἰς τὴν πολιτικὴν εἰσαγωγῶν. Ἐπὶ τοῦ πρώτου θέματος, ὁ Robbins ἐφαίδενετο «ἀντιπληθωριστῆς» ἢ «ἀντιεπεκτατικὸς» (anti - expansionist), καὶ τοῦτο διότι ἦτο μᾶλλον ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰς θεωρίας τοῦ Cassel καὶ τῆς Αὐστριακῆς Σχολῆς (Hayek καὶ Von Mises κυρίως), αἱ ὁποῖαι ἀπέδιδον τὰς κρίσεις εἰς τὴν διατάραξιν τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ κλάδου κεφαλαιουχικῶν καὶ κλάδου καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ἢ τὴν ὑπερβολικὴν μετατροπὴν τοῦ κυκλοφορικοῦ κεφαλαίου εἰς πάγιον κεφάλαιον. Ἐπὶ τοῦ πρώτου σημείου τῆς διαφωνίας ὁ Robbins παραδέχεται ὅτι ἔσφαλεν. Ἐπὶ τοῦ δευτέρου ὅμως σημείου κρίνει τὴν θέσιν του ὡς ὀρθήν, δηλονότι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπαναφέρωμεν τὴν στεργλίαν εἰς τὴν παλαιὰν ἰσοτιμίαν τῆς πρὸς τὸν χρυσὸν διὰ προσωρινῶν μέτρων δασμῶν, κ.ἄ. Ἠδξημένοι δαπᾶναι εἰς

τὸ ἐσωτερικὸν μὲ ὑπερεκτιμημένον νόμισμα δημιουργοῦν προβλήματα ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ἡ ἐπιβολὴ δὲ δασμῶν κατὰ παρέκκλιση τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου θὰ διαιωνισθῆ, ὡς ἀπέδειξεν ἡ ἱστορία, καὶ θὰ ὀδηγήσῃ μακροχρονίως εἰς κακὴν κατανομήν τῶν πόρων τῆς οἰκονομίας. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς, ἡ μόνη λύσις εἶναι ἡ εὐθεΐα ὑποτίμησις τοῦ νομίσματος, ἐφ' ὅσον δὲν προσκρούει εἰς... πολιτικὴν σκοπιμότητα.

Εἰς τὸ Κεφάλαιον VIII, ὁ Robbins ἀσχολεῖται μὲ τὴν περιγραφὴν τῶν γεγονότων κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον εἰς τὸ Οἰκονομικὸν Τμῆμα τοῦ Πολεμικοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον IX μὲ τὸν μεταπολεμικὸν σχεδιασμόν. Τὸ ἀνωτέρω τμῆμα δὲν εἶχε μόνον καθήκοντα μελέτης καὶ μέτρων τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν ἐργασίαν τῆς μελέτης τῶν προβλημάτων, ἅτινα ἐγεννήθησαν μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Καὶ ἐδῶ ἡ μεγάλη μορφή τοῦ Keynes προβάλλει ὡς ἔθνικὸν σύμβολον, διότι ἦτο, μαζὺ βεβαίως μὲ τοὺς συνεργάτας του (ἐν οἷς καὶ ὁ Robbins), ὁ διαπραγματευόμενος τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου εἰς τὰς μεγάλας διεθνεῖς διασκέψεις κατὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου. Ἡ τιτάνια μάχη του εἰς τὰς διασκέψεις τῆς Washington, τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ τοῦ Bretton-Woods θὰ μείνῃ ἀλησμόνητος, μαζὺ μὲ τὴν λύπην του διότι δὲν ἐγένετο δεκτὸν τὸ σχέδιόν του διὰ τὴν ἴδρυσιν μιᾶς Clearing Union καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ Bancor*. Τὸ σχέδιον White (ἀμερικανικόν), τὸ ὁποῖον τελικῶς ἐγένετο δεκτὸν εἰς Bretton-Woods καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἰδρύθησαν τὸ I.M.F. καὶ ἡ I.B.R.D., ἦτο τελειότερον ἀπὸ βραχυχρονίου σκοπιᾶς, ἀλλ' ἀπεδείχθη μακροχρονίως ὅτι ἀπαιτεῖ ἀναθεώρησιν (πρβλ. τὸ σήμερον ὑφιστάμενον παγκόσμιον νομισματικὸν πρόβλημα).

Εἰς τὸ Κεφάλαιον X, ὁ Robbins ἀναφέρεται εἰς τὰ ἀκαδημαϊκὰ καθήκοντά του, ἅτινα ἐπανάλαβε κατὰ τὴν μετὰ τὸ 1946 περίοδον, καὶ εἰς τὴν περιγραφὴν προσώπων τὰ ὁποῖα ἔλαβον μέρος εἰς τὸ κοινὸν ἔργον.

Τὸ Κεφάλαιον XI ἀναφέρεται εἰς τὴν ζωὴν του κατὰ τὸν χρόνον τὸν ὁποῖον ἦτο μέλος τῶν National Gallery, Wallace Collection, Courtauld Institute, Covent Garden, κ.ἄ. Τέλος, τὸ Κεφάλαιον XII (τελευταῖον) ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνάμειξίν του εἰς διαφόρους ἐπιτροπὰς καὶ τὴν προεδρίαν τῶν «Financial Times», κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Χαρακτηριστικὸν τῶν τοιοῦτου εἶδους βιβλίων εἶναι ἡ γνωριμία μὲ προσωπικότητας, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς ἐγνώρισεν, ἤλθεν εἰς ἐπαφὴν ἢ θέλει νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν κοινόν. Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Αὐτοβιογραφίας» μὲ τὴν ἰδικὴν του χρωματικὴν κλίμακα ζωγραφίζει πολλὰς μορφὰς γνωρίμους εἰς τοὺς οἰκονομολόγους. Ἀπὸ τοὺς πίνακάς του παρελαύνουν: ἡ μεγάλη μορφή τοῦ μαθηματικοῦ Hardy, ὁ πείσμων μέγας ἀνὴρ Keynes, ὁ πολὺς ἀλλὰ ἀκατατόπιστος εἰς τὰ θεωρητικὰ προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς Beveridge, ὁ σημαντικώτατος Jack Viner, ὁ συμπαθὴς μονήρης Dennis Robertson, ὁ ἐξάιρετος

*) Βλ. Σ. Σαραντίδη, Προβλήματα Διεθνούς Νομισματικῆς Ρευστότητος, Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Σπουδαί», 1969.

αυστριακός Hayek, ό θεωρητικός John Hicks, ό σημαντικώτατος βραδύλογος Ἀμερικανός Allyn Young, και πολλοί ἄλλοι.

Ἐπειδή ἡ «Αὐτοβιογραφία» τοῦ Λόρδου Robbins ἀναδύει τὸ ἄρωμα τῆς L.S.E., δεδομένου ὅτι ἐκεῖ διέμεινε σχεδόν καθ' ὅλην τὴν σταδιοδρομίαν του, συνιστᾶται ἰδιαίτερος ἢ ἀνάγνωσις τῆς εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἶτε ἀπεφοίτησαν εἶτε διέβησαν ἀπὸ αὐτὴν.

“ Λ Ο Γ Ι Σ Τ Η Σ , ,

Μηνιαία Λογιστικὴ Φορολογικὴ καὶ Οἰκονομικὴ
Ἐπιθεώρησις

Ἐπιστημονικὸν καὶ Ἐπαγγελματικὸν Βῆμα τῶν
Ἑλλήνων Λογιστῶν

ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ: Οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων Ἐπιστη-
μόνων καὶ εἰδικῶν.

ΕΝΗΜΕΡΟΤΗΣ: Ἐπὶ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ φορολογουμένου,
τῆς φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος, τοῦ Κώδικος Φορολογικῶν
Στοιχείων, τῶν Διοικητικῶν λύσεων καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν
φορολογικῶν Δικαστηρίων καὶ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας,
τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας καὶ νομολογίας

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ: Ἄρθρα καὶ μελέται ἐπὶ τῶν σπουδαιότερων
θεμάτων τῆς Λογιστικῆς, τῆς φορολογίας καὶ τῆς ἰδιωτικῆς
οἰκονομίας. Ἐπαγγελματικὴ κίνησις τῶν Ἑλλήνων Λογιστῶν.

Ἐγγραφαὶ συνδρομητῶν εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ «**ΛΟΓΙΣΤΟΥ**»

Ὅδὸς Πανεπιστημίου 44 — Ἀθῆναι (τηλ. 622.737)